

ÇEVİRİBİLİM KONULARI

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Betül ÖZCAN DOST

yaz
yayınları

Çeviribilim Konuları

Editör

Dr.Öğr.Üyesi Betül ÖZCAN DOST

yaz
yayınları

2025

Çeviribilim Konuları

Editör: Dr.Öğr.Üyesi Betül ÖZCAN DOST

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-5547-63-7

Mart 2025 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Lawrence Venuti – Çevirmenin Görünmezliği / Yerlileştirme ve Yabancılaştırma	1
<i>Zeynep ARKAN, Nazlıcan ÇAĞALDOĞAN GÖKÇE</i>	
Andrew Chesterman'ın Çeviri Normu Kuramı	19
<i>Zeynep ARKAN, Ayten HENGİL</i>	
Challenges and Approaches in Translating Diverse Text Types: A Thematic Analysis of Student Experience	29
<i>Betül ÖZCAN DOST</i>	

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

LAWRENCE VENUTİ – ÇEVİRMENİN GÖRÜNMEZLİĞİ / YERLİLEŞTİRME VE YABANCILAŞTIRMA

Zeynep ARKAN¹

Nazlıcan ÇAĞALDOĞAN GÖKÇE²

1. GİRİŞ

Toplumların birbirleriyle etkileşimden uzak kalamayacağı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda çeviri önemli bir konuma yerleşmiş ve 20. yüzyıl itibariyle bir bilim dalı olarak kabul görmüştür (Suçin, 2013). Çevirinin gelişim tarihi incelendiğinde, sadık-serbest çeviri, anlama-sözcüğe bağlı çeviri ve çevrilemezlik-çevrilebilirlik gibi temel yaklaşımlarla kuramsal bir çerçeveye sahip olduğu görülmektedir (Yücel, 2016). Özellikle anlama-sözcüğe bağlı çeviri ayrımı, çeviri sürecinde öncelikli olarak cevaplanması gereken temel bir soru olarak uzun süre akademik çevrelerde tartışılmıştır (Baker ve Saldanha, 2019; Gürçağlar, 2011). Bu kuramsal çerçeve, süreç içerisinde yeni yaklaşımların gelişmesine olanak sağlamış ve çeviri alanının bir disiplin olarak temelini sağlamlaştırmıştır (Munday, 2016). Kazanılan yeni yaklaşımlar ile çeviri, daha sistematik bir yapıya kavuşmuştur. Çevirmenlerin, aktarım sürecini etkin bir şekilde yönetebilmeleri ve karşılaşılabilecekleri olası aktarım sorunlarının çözümünde yol göstermesi bakımından çeviri kuramlarını

¹ Doç. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, arkanzey@gmail.com ORCID: 0000-0003-0534-186X.

² Millî Eğitim Uzman Yrd. Millî Eğitim Bakanlığı, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, cagaldogannazlican@gmail.com ORCID: 0000-0002-9682-7998.

kapsamlı bir şekilde tanımaları ve etkili bir biçimde uygulamaları büyük önem taşımaktadır (Korkmaz, 2016).

Lawrence Venuti'nin "Çevirmenin Görünmezliği/Yerlileştirme ve Yabancılaştırma" yaklaşımının temeli Schleiermacher'in çalışmalarına dayanmaktadır (Venuti, 2017). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeviri alanında hermeneutik yaklaşımların artış göstermeye başlamasında yine Schleiermacher'in önemli etkileri bulunmaktadır (Akın, 2022). Alman çeviribilimciler tarafından uzun yıllardır hermeneutik yaklaşım alanında önemli çalışmalar yapılmasına rağmen istenilen düzeyde gelişemeyen bu alan, son dönemde Schleiermacher'in kuramından hareketle Lawrence Venuti'nin çalışmalarıyla öne çıkmıştır (Arı, 2021; Pym, 2023). Venuti, çevirmen ve çeviri arasındaki ilişkiyi "The Translator's Invisibility: A History of Translation (1995)" adlı eserinde "görünmezlik" kavramı ile açıklamaktadır. Bu bağlamda çevirmenin görünmezliği, "yerlileştirme" ve "yabancılaştırma" stratejileri ile ilişkilendirilmektedir (Venuti, 1995). Bu stratejiler kapsamında çevirmen ya yazara (kaynak metne) ya da okura (erek metne) yakın bir tutum sergilemekte ve bu tutum bağlamında görünürlüğün ya da görünmezliğin arkasında olmayı tercih etmektedir (Araboğlu, 2019; Bassnett, 2020).

Bu bölümde Lawrence Venuti'nin "Çevirmenin Görünmezliği/Yerlileştirme ve Yabancılaştırma" kuramı detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Kuramın teorik çerçevesi, kuramsal temelleri, aşamaları, alt boyutları ve uygulama alanlarına yönelik kapsamlı bilgiler sunulacaktır. Venuti'nin çeviribilim kuramının en uygun şekilde anlaşılabilmesi ve araştırmacılar için doğru bir yol haritası çizebilmesi amacıyla kuram öncelikle teorik olarak açıklanacak ve bölümün sonunda uygulamalı örneklerin yer aldığı taslak çalışmalar sunulacaktır.

1.1. Çevirmenin Görünmezliği / Yerlileştirme ve Yabancılaştırma

Çevirmenin Görünmezliği / Yerlileştirme ve Yabancılaştırma" kavramsal çerçevesinde, Lawrence Venuti 1990'lı yılların çeviri alanında önemli bir temsilcisi olarak öne çıkmaktadır (Pym, 2023). Bir çeviri kuramının işleyişini kavramak için öncelikle kuramın kendisinden çok hangi zeminde ve hangi koşullardan hareketle işlev kazandığını anlamak gerekmektedir (Munday, 2016). Bu bağlamda Amerikan çeviribilimci Venuti'nin kuramının temelinde, Schleiermacher'in ortaya koyduğu kavramlardan hareketle geliştirilen 'okuru yazara götürme' (Venuti'ye göre 'yabancılaştırma') ve 'yazarı okura götürme' (Venuti'ye göre 'yerlileştirme') stratejilerinin yer aldığı görülmektedir.

Bu kavramların daha kapsamlı bir şekilde anlaşılabilmesi için Alman çeviribilim tarihini incelemek önem taşımaktadır. Alman çeviribilim tarihinde hermeneutik çalışmaların temelini Martin Luther'in çalışmaları ve ardından bu alanı önemli ölçüde etkileyen Schleiermacher'in katkıları oluşturmaktadır (Arı, 2021; Stolze, 2005). Çevirinin 19. yüzyıl itibarıyla kuramsal bir boyut kazanmaya başlaması da yine Schleiermacher'in çalışmalarıyla ilişkilendirilmektedir (Baker, 2018).

Bu dönemde çevirinin kuramsal temellerinin atılmasıyla birlikte çeviri faaliyetinin dilin ve kültürün geliştirilmesinde önemli bir araç olarak görülmesi, çevirmenlere önemli sorumluluklar yüklemiştir (Bassnett, 2020). Almancanın gelişiminde önemli bir dönüm noktası olan İncil çevirisi ile Martin Luther'in 'Almancalaştırma' yöntemini benimsemesi, 'Yerlileştirme' kavramının temellerini oluşturmuştur. Günümüzde bu yöntemin mirası, işlevsel çeviribilim yaklaşımları tarafından sürdürülmektedir (Arı, 2021).

Alman çeviribiliminde hermeneutik alanın gelişimiyle birlikte, Schleiermacher'ın 'Yerlileştirme' ve 'Yabancılaştırma' yöntemleri özel bir önem kazanmıştır. Schleiermacher'e göre çevirmen ya okuru yazara ya da yazarı okura yaklaştırmaktadır. Her iki yaklaşımı da değerli bulan Schleiermacher, 'yabancılaştırma' yönteminin okuyucu için daha yararlı olduğunu savunmaktadır (Arı, 2021; Snell-Hornby, 1986). Venuti'nin düşüncelerinde de hermeneutik bakış açısının izleri görülmektedir (Arı, 2021). 1980'li ve 1990'lı yıllarda çeviribilimde yaşanan "kültürel dönüş" ile Venuti (1995), "Çevirmenin Görünmezliği" kuramıyla bu paradigma değişimine önemli katkılar sağlamıştır. 1992'de yayımlanan eserinde, Susan Bassnett ve Andre Lefevere gibi öncü araştırmacıların ele aldığı kültürel etmenlerin çeviri üzerindeki etkilerini incelemiştir (Alkan ve Suçin, 2021).

Newmark'ın çalışmalarının ardından, Schleiermacher'ın görüşlerinden etkilenecek geliştirdiği yaklaşımla Venuti (2017), çeviri sürecini bir kültür paylaşımı olarak ele almakta ve bu sürecin nasıl yönetilmesi gerektiğine dair özgün fikirler ortaya koymaktadır. Bu görüşler, çeviri kuramlarının gelişim sürecinde önemli bir yer tutan kaynak odaklı ve erek odaklı çeviri anlayışlarının ötesine geçerek, kültürün farklı boyutlarına dikkat çekmektedir.

1.2. Çevirmenin Görünmezliği

"Görünmezlik" kavramı, Venuti'nin "The Translator's Invisibility: A History of Translation" (1995) adlı eserinde, çağdaş Anglo-Amerikan kültüründeki çevirmenin konumu ve işlevini tanımlamak için kullandığı merkezi bir kavramdır. Çevirmenin görünmezliği, çevirmenlerin erek kültürde akıcı ve okunabilir metinler üretme çabasının ve erek kültürün çeviri metinlere yönelik tutumunun bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Hermans, 1996).

Çeviri sürecinde göz önünde bulundurulması gereken temel sorulardan biri, 'Çevirmenin erek metin okuyucusuna görünmesi mi yoksa görünmemesi mi gereklidir?' sorusudur. Venuti, bu soruyu yanıtlarken 'görünmezlik' kavramının, çevirmenin kendi dilini kullanma biçiminden ve kültürlerarası çevirilerde uzun yıllardır kabul gören okuma ve değerlendirme pratiklerinden kaynaklandığını öne sürmektedir (Venuti, 1995). Venuti'nin (1995) bu bağlamda kullandığı diğer önemli kavramlar 'akıcılık' ve 'saydamlık'tır. Venuti'ye göre, çevrilen bir metin hangi türde olursa olsun eğer akıcı bir şekilde okunuyorsa ve dilsel veya biçimsel özellikleri çeviride silikleşerek metni saydam kılıyorsa çoğu yayınevi ve okuyucu tarafından kabul edilebilir bir çeviri olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda çeviri metin, erek kültürde adeta 'özgün' bir metin gibi konumlanmaktadır (Venuti, 1995; Pym, 2023).

Venuti'nin öne sürdüğü temel argümanlardan biri, bir çeviri metnin akıcılığı arttıkça çevirmenin o ölçüde 'görünmez' hale geldiğidir (Munday, 2016; Venuti, 1995). Bu tür metinleri Venuti, 'yerlileştirme' stratejisiyle ilişkilendirmektedir. Yerlileştirme stratejisi, kaynak metnin erek kültürün normlarına ve beklentilerine uyarlanması anlamına gelmektedir (Venuti, 2017). Bu yaklaşım, çeviri çalışmalarında önemli tartışmalara yol açmıştır. Kimi araştırmacılar, yerlileştirme stratejisinin kültürel farklılıkları silikleştirdiğini ve çeviri metinlerin özgün karakterini zayıflatıldığını öne sürerken (Tymoczko, 2007), diğerleri bu stratejinin erek kitle tarafından metnin daha iyi anlaşılmasını sağladığını savunmaktadır (Cronin, 2017).

1.3. Yerlileştirme

Çeviri kuramının önemli isimlerinden Schleiermacher'in çevirmene sunduğu iki temel yaklaşımdan biri olan "yazarı okura götürme" kavramını, Venuti (2017) "yerlileştirme" (domestication) olarak kavramsallaştırmaktadır. Yazarın okura

götürüldüğü durumlar, kaynak metnin kültürel ve dilsel farklılıklarının en aza indirilerek yerlileştirme stratejisinin benimsendiğini ifade etmektedir. Yerlileştirme yaklaşımı, çeviri sürecinde kaynak metnin yabancılığının azaltılarak okuyucu tarafından daha akıcı ve kolay bir şekilde okunmasını sağlamaktadır. Venuti'ye (2017) göre yerlileştirme, çevirisi yapılan bir metnin erek dilin kültür standartları, değerleri ve bakış açısı içinde değerlendirilmesini ifade etmektedir.

Yerlileştirme stratejisi, kültürler arası farkların gizlenmesi amaçlandığında tercih edilebilecek etkili bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Venuti, 2017). Metnin yerlileştirilmesi sürecinde erek metne, kültüre odaklanılmaktadır ve bu süreçte çıkarma, atlama, değiştirme, uyarlama gibi çeşitli çeviri tekniklerinden yararlanılarak erek metnin akıcı bir forma kavuşturulması sağlanabilmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen akıcı bir çeviri, Venuti'nin (1995) "saydamlık illüzyonu" olarak adlandırdığı bir etki yaratarak gerçek bir anlamsal eşdeğerlik görüntüsü vermektedir. Erek okurların ilk defa karşılaşacakları, yadırgayacakları ya da onları araştırmaya sevk edebilecek çeviri uygulamalarından bilinçli olarak kaçınılmaktadır. Bu strateji bağlamında çevirisi yapılan metinler, yabancılığın en aza indirgenmesiyle birlikte çevirmenin görünmezliğini de beraberinde getirmektedir (Pym, 2023).

Venuti'ye (1995) göre çeviri, kaynak dildeki metni oluşturan göstergeler zincirinin, çevirmenin yetkinliği ile erek dildeki göstergeler zinciri ile değiştirildiği karmaşık bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Çeviri süreci, kaynak metin kültüründeki farklılıkların erek dilde okuyucu tarafından anlaşılır bir hale getirilmesini gerektirmektedir. Öte yandan bu gereklilik, çoğu zaman metnin yerlileştirilmesi sonucunu doğurmaktadır (Venuti, 1995). Venuti, akıcılığın en etkili ve yaygın çeviri yolu olarak görüldüğünü; bir çevirinin yayınlanması ve okuyucu

tarafından kabul görmesi için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Fakat bu durum, çevirmenin tanınırlığını engelleyebilir.

Venuti (1995), "The Translator's Invisibility: A History of Translation" adlı eserinde bu duruma eleştirel bir bakış açısı getirmektedir. Eserinde çevirmenin görünmezliğine bir sınır getirerek çevirmeni görünür kılacak ve çeviri sürecinin gerçekleştiği koşulları değiştirecek yeni çeviri kuramları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çevirmenin görünür ve hissedilir olmasının yapılacak çeviriler aracılığıyla düzeltilebileceğini savunmaktadır (Venuti, 2017). Bu savunmasından hareketle Venuti'nin de kuramının temelini dayandığı Schleiermacher ile aynı görüşü paylaştığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda "yabancılaştırma" stratejisini önermektedir.

1.4. Yabancılaştırma

Çeviri kuramının önemli düşünürlerinden Schleiermacher'ın çevirmene sunduğu diğer bir seçenek olan "okuru yazara götürme" kavramını, Venuti (2017) "yabancılaştırma" (foreignization) stratejisi olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu yaklaşım, yerleleştirme stratejisinin karşıt bir konumunda değerlendirilebilmektedir. Yabancılaştırma, kaynak metindeki kültürel değerlerin erek metne doğrudan yansıtılması olarak tanımlanmaktadır (Venuti, 2017). Bu strateji, erek kültürde bulunan bazı öğelerin bilinçli olarak göz ardı edilmesiyle çevirinin ve dolayısıyla çevirmenin görünür kılınması için kaynak kültürün ön plana çıkartılmasını amaçlamaktadır (Araboğlu, 2019). Diğer bir ifadeyle yabancılaştırma, çevirmenin yabancı bir metinde erek kültüre hâkim olan değerler tarafından dışlanan unsurları gözeterek kendisini görünür kılmasını ifade etmektedir (Öztin, 2020). Venuti'nin çevirmenin görünürlüğünün sağlanması için önerdiği bu strateji, hedef dil okurlarının kaynak metindeki farklılıkları hissetmesi veya fark etmesi olarak açıklanabilmektedir (2017).

Basitçe ifade etmek gerekirse bu yaklaşımda okurlar farklı bir dile ve kültüre ait bir metni okuduklarını açıkça hissetmektedirler (Munday, 2016).

Yabancılaştırma stratejisi, kaynak metnin dil ve kültür öğelerinin korunmasını amaçlayan çevirmenler tarafından tercih edilebilecek etkili bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir (Taş, 2017). Metnin yabancılaştırma sürecinde kaynak dil ve kültüre odaklanılmaktadır. Bu süreçte sözcüğü sözcüğüne çeviri, tırnak işareti ve italik yazı ile vurgulama, çevirmen notu kullanma, açıklama, ön söz veya son söz yazma gibi çeşitli çeviri tekniklerinden yararlanılabilmektedir (Taş İlmeç, 2020). Okuyucu, ilk defa karşılaştığı, yadırgayabileceği ya da onu araştırmaya sevk edebilecek yeni öğelerle tanışmakta ve yeni bir kültür ile etkileşime girmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde yabancılaştırma stratejisinin çevirmen için daha az müdahale gerektiren bir yöntem olduğu söylenebilmektedir. Çünkü bu stratejiyi benimseyen bir çevirmen, kaynak dildeki kültürel unsurlara daha az müdahalede bulunarak erek kültürde onlara uygun bir karşılık bulma zorunluluğundan kurtulmaktadır (Venuti, 2017). Bir bakıma erek okurda yaratılan yabancılık hissi ne kadar yoğun ise çevirmen o kadar görünür olmaktadır (Abdal, 2021).

Venuti'ye (1995) göre yabancılaştırma stratejisinin benimsendiği bir çeviride yabancı dilin farklılığı ancak erek dilde var olan kültürel kodların bozulmasıyla ortaya çıkabilmektedir. Çeviride bulunan “yabancı” unsurları, yabancı metinde bulunan ifadelerin saydam bir temsili olarak değil, erek dilin durumuna bağlı olan stratejik bir yapı olarak değerlendirmektedir. Venuti bu yaklaşımı bir tür kültürel direniş stratejisi olarak nitelendirmektedir. Venuti'nin ortaya koyduğu bu iki stratejiye çeviri sürecinde çevirmenin kararları, yayınevi politikaları, okuyucu beklentileri, kaynak ve erek dilin kültürel tutumu yön vermektedir. Venuti'ye (2017) göre yabancılaştırma stratejisi

çevirmen için öncelikli bir tercih olarak görülse de çevirmen bu tür etmenleri göz önünde bulundurarak herhangi bir stratejiyi seçmekte özgür bir konumda bulunmaktadır.

1.5. Çevirmenin Görünmezliği / Yerlileştirme ve Yabancılaştırma Kuramının Farklılıkları ve Kurama Yönelik Eleştiriler

Çeviri tarihi boyunca çeviri kuramları ve stratejileri birbirinden etkilenecek şekilde gelişmiş, bir kuramın eksik yönlerinin belirlenmesi ve tamamlanması ile yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bütün kuramlar temelde birbirleri ile etkileşim içerisinde. Her kuramın kendine özgü farklılıkları, onu diğer kuramlardan ayıran temel noktaları ve yöneltilen eleştirileri bulunmaktadır (Bassnet, 2020). Bu çerçevede Venuti'nin ortaya attığı "çevirmenin görünmezliği / yerlileştirme ve yabancılaştırma" kuramını diğer kuramlardan ayıran temel özellikler ve kurama yöneltilen eleştiriler incelenecektir.

Venuti'nin kuramının çıkış noktası olarak ilişkilendirilen Schleiermacher'in görüşleri çerçevesinde ortaya atılan yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejileri, çeviri tarihinin daha önceki dönemlerinde önem verilen kaynak ve erek odaklı çeviri yaklaşımının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Birçok araştırmacı, Venuti'nin bu stratejiler kapsamında kültürün farklı boyutlarına dikkat çektiğini öne sürmektedir. Venuti, çeviri sürecinde bir kültür politikasının güdülmesi gerektiğine olan inancı sebebiyle diğer kuramcılardan farklılaşmaktadır. Venuti'ye göre erek kültürde hâkim olan din, dil, politika ve edebiyat unsurlarının oluşturduğu kuralların gözetilmesi ve bu kapsamda metnin çeviri sürecine dahil edilmesi "yerlileştirme", kaynak kültürde hâkim olan unsurların metnin çeviri sürecine dahil edilmesi ise "yabancılaştırma" stratejisi olarak adlandırılmaktadır (2017).

Kaynak ve hedef dil ekseninde yapılan çeviriler, özellikle çevirinin kuramsal bir zemine geçiş yaptığı dönemde önemli bir yer edinmiştir. Bu dönemde hedef dil ve hedef kültür odaklı bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. "Betimleyici çeviri araştırmaları" olarak adlandırılan bu yaklaşım, özellikle hedef kültür odaklı yaklaşımın kendini gösterdiği çağdaş çeviri yaklaşımları sayesinde kuramsal bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde betimleyici çeviri araştırmaları sayesinde çeviri sürecindeki sosyal ve kültürel ortamların çevirmenin kararlarının, tercih edilen stratejilerin ve etkilerinin ön plana çıkmasına rağmen hedef kültür odaklı yaklaşımın kaynak metnin ve çevirmenin görünürlüğünü yok etmesi sebebiyle eleştirilerin hedefi olmuştur. Venuti'nin (1995) ortaya attığı kuram da aslında bu durumun bir eleştirisini dile getirmektedir.

Venuti'nin kuramında göze çarpan bir diğer farklılık ise Schleiermacher ile ayrıldığı noktada ortaya çıkmaktadır. Venuti, Schleiermacher'in görüşlerinden yola çıkarak stratejilerini ortaya atmakta ve Schleiermacher ile yabancılaştırma yönteminin kullanılması gerekliliğinde hemfikir olmaktadır. Fakat bu yöntemin tercih edilmesi gerekliliğine dayandırdıkları nedenler farklılaşmaktadır (Venuti, 2017). Venuti (1995), yerleştirme stratejisinin sözde bir anlamsal eşdeğerlilik yaratarak akıcılık sağladığını ifade ederken yabancılaştırma stratejisinin farklı kültür standartlarına uyulmasına, ırkçılığa, kültürel narsisizme ve emperyalizme karşı bir tür direniş olduğunu belirtmektedir. Laaksonen ve Koskinen (2020), Venuti'den farklı olarak çevirmenin şu üç tür görünürlüğü olduğunu ortaya atmaktadır: (1) Metin içi, (2) metin ötesi ve (3) metin dışı görünürlük. Metin içi görünürlükte çevirmen, çeviri metin içerisinde var olmaktadır. Metin ötesi görünürlükte çevirmen, çeviri hakkında metin sınırları içerisinde veya dışında inceleme ve değerlendirme yaparak var olmaktadır. Metin dışı görünürlükte ise çevirmen,

kendisi dışında çeviri ile ilgili kişiler tarafından anıldığı yorumlar ile var olmaktadır. Venuti de aslında bu görünürlükleri savunmaktadır; ancak net bir çerçeve içerisinde bir sınıflandırması bulunmamakta, genel bir çerçeve içerisinde görünmezliğin yıkılmasından söz etmektedir.

Kurama yönelik eleştirilere bakıldığında Anthony Pym ve Maria Tymoczko'nun yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejilerinin iki zıt nokta olduğu ve bu sebeple iki zıt nokta arasında bir tercihte bulunulması gerekliliğine yönelik görüşleri öne çıkmaktadır. Pym (2023), iki zıt strateji arasında bir tercih yapma zorunluluğunun çevirmen üzerinde bir baskı yarattığını öne sürmektedir. Pym (2023) ve Tymoczko (2007), çeviri sürecinde iki zıt noktada bir tercih yapılmasının gereksiz olduğunu ve gerektiğinde iki noktada da durulabileceğini savunmaktadır. Tymoczko (2007) ayrıca Venuti'nin (2017) ortaya koyduğu kavramların açık ve net sınırları olmamasını eleştirmektedir. Pym (2023) tarafından eleştirilen bir diğer nokta ise yabancılaştırma stratejisinin bir tür direniş olması fikridir. Egemen kültüre ait bir dilin yabancılaştırma stratejisi bağlamında zayıflatılması her dil için geçerli olmamalıdır. Bununla birlikte Pym (2023), Venuti sayesinde çevirmenlerin artık yok sayılmadığını belirterek çevirmenlerin ve gelecek toplumların birbiriyle etkileşimde bulunmasını sağlayan etmenlerin de tartışılmaya başlandığını vurgulanmaktadır.

Venuti (2017), bu eleştirilere kitabının yeni basımının ön sözünde yanıt vermektedir: Yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejileri birbirine zıt iki nokta değil, yabancı bir metne karşı tercih edilen etik duruşun bir yansımasıdır. Bu duruş, çevirisi yapılacak olan metin tercihi ve çeviri sürecinde takip edilen strateji ile belirlenmektedir. Kısaca, zıt noktalardan birinin seçilerek ona göre hareket edilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Venuti ayrıca, yabancılaştırma stratejisine göre hareket edilmesinin akıcı bir çeviriden tamamen uzak durulması

anlamına gelmediğini belirterek, akıcılığın farklı zaman ve kültürlerde farklı anlamlara geldiğini, bu sebeple de akıcılığın sağlanmasının buna yönelik yeni yöntemler bulunarak erek dilin kaynaklarının kullanılmasına bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Jeremy Munday (2016) ise Venuti'nin kuramına farklı bir açıdan eleştiri getirmektedir. Munday'e (2016) göre, Venuti çevirilerin analiz edilmesi için yeni ve özel bir yöntembilim sunmamakta, çeviri yöntemlerini değerlendirmek için farklı çevirmen ön sözleri, kaynak ve erek metinlerden alınan parçaları incelemekle yetinmektedir. Kaise Koskinen (2000) ise çevirmenin görünür olmasının gerekliliğinin çeviribilim çalışmalarında en önemli görüş olduğunu savunmakla birlikte görünürlük kavramının daha detaylı bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi Koskinen'in çevirmen görünürlüğüne ilişkin üçlü sınıflandırması bu ihtiyacı karşılamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

2. UYGULAMA ÖRNEKLERİ

1990'lı yıllarda Amerikan çeviribilimci Lawrence Venuti'nin çevirmenin görünmezliğine ilişkin bir eleştiri niteliğinde ortaya koyduğu bu kuram, çeviri alanında önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım ile Venuti, bir metnin kaynak metinden hedef metne dönüşümü sürecinde çevirmen kararlarının nitelendirilmesinde ve okuyucuya metnin ne ölçüde aktarıldığının değerlendirilmesinde yol gösterici olmaktadır (2017). Ortaya koyulmasından itibaren dünya genelinde önemli bir konuma erişen bu kuram, ülkemizde de özellikle son yıllarda yapılan çalışmalarla dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda ülkemizde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde Taş'ın (2017) araştırması öne çıkmaktadır. "Kültürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri" adlı

çalışmasında Leon Sciaky'nin Farewell to Salonica adlı romanının erek metnindeki kültürel unsurların çevirisinde önerilen yöntemleri karşılaştırmalı olarak inceleyen Taş, kültürel unsurların çevirisinde yabancılaştırma stratejisinin ağırlıklı olarak tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Bir diğer önemli çalışma, Aksoy ve Temür (2018) tarafından yapılan "Büyülü Gerçekçiliğin Çevirideki Görünümü: Alef Hikayesi" adlı araştırmadır. Bu çalışmada "The Aleph" adlı kısa öykünün İngilizceden Türkçeye yapılan çevirisinde Venuti'nin önerdiği yabancılaştırma ve yerleştirme stratejileri çerçevesinde karşılaştırmalı analiz yapılmış ve büyülü gerçekçi unsurların çeviri sürecinde çoğunlukla yabancılaştırma stratejisinin benimsendiği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir uygulama örneği olarak Abdal'ın (2021) "Çeviride Distopya/Distopyanın Çevirisi: Swastika Geceleri Örneği" adlı makalesi gösterilebilir. Abdal bu çalışmasının ikinci bölümünde Venuti'nin kuramsal bakış açısından hareketle bir çerçeve çizerek çeviri kararları açısından olası yansımalarını ele almış ve eserin çevirmeninin aldığı kararlar doğrultusunda görünür olduğu sonucuna ulaşmıştır. Son örnek olarak incelediğimiz çalışma ise Çağlar ve Kalkan'ın (2021) "Kültürel Unsurların Aktarımı Bağlamında Ahmet Ümit'in İstanbul Hatırası Adlı Romanının Almanca Tercümesi ile Karşılaştırılması" adlı makalesidir. Bu çalışmada, kültüre özgü kavramların özellikle edebi eserlerde erek dile aktarımında çevirmenin, Venuti'nin yerleştirme stratejisini daha baskın olarak kullandığı ortaya konulmaktadır. Bu çalışmalar, daha somut bir şekilde görülmesi adına aşağıda taslak halinde sunulmaktadır (Abdal, 2021; Aksoy ve Temür, 2018; Allmeta, 2020; Çağlar ve Kalkan, 2021; Taş, 2017):

Tablo 1. Çevirmenin Görünmezliği / Yerleştirme ve Yabancılaştırma Çalışmalarının Karşılaştırması

Çalışmanın Adı	Çalışmanın Amacı	Kuramın Kullanılma Amacı ve İçeriği
Kültürel Unsurların Çevirisi ve Çeviri Stratejileri	Leon Sciaky'nin Farewell to Salonica (1946/2003) adlı romanı ile erek metni karşılaştırmalı olarak kültürel unsurlar bağlamında ele alınması ve çeviride kullanılan stratejilere yönelik çıkarımlarda bulunulması amaçlanmıştır.	Newmark'ın kültürel sınıflandırmasından hareketle kültürel unsurların çevirisinde Venuti'nin yerleştirme ve yabancılaştırma stratejilerinin kullanım tercihleri örnekler aracılığıyla incelenerek bu stratejilerinin önemi değerlendirilmiştir.
Büyülü Gerçekçiliğin Çevirideki Görünümü: Alef Hikayesi	The Aleph adlı hikâyenin orijinalinde yer alan büyülü gerçekçi unsurların ne ölçüde korunduğu veya ne ölçüde yerleştirildiğine ilişkin çözümleme yapmak ve çevirmenin görünmezlik konumunu tespit etmek amaçlanmıştır.	Büyülü Gerçekçilik akımının öncülerinden Jorge Luis Borges'in adıyla The Aleph adlı kısa öyküsünün Türkçeye İngilizceden yapılan çevirisi, Venuti'nin çevirmenin görünmezliği adını verdiği eleştirel yaklaşımı ve önerdiği yabancılaştırma ve yerleştirme stratejileri çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.
Arnavutça'da Bir Türk Yazar: Orhan Pamuk ve Eserlerindeki Kültürel Unsurların Çevirisi Üzerine Bir Çalışma	Orhan Pamuk'un Benim Adım Kırmızı ve Kar romanları örneklemini çerçevesinde kaynak metinden erek metne yapılan kültürel unsurlara ilişkin çevirinin incelenmesi ve kültürel unsurlar mercek altına alınarak çevirmenin çeviri sırasında izlediği çeviri stratejilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.	Çalışmanın üçüncü bölümünde Pamuk'un Benim Adım Kırmızı ve Kar romanlarının çevirileri, Newmark tarafından önerilen kültürel unsurların sınıflandırması ve Venuti'nin öne sürdüğü çeviri stratejileri bağlamında Arnavutça erek metinleri ile karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.
Çeviride Distopya/Distopyanın Çevirisi: Swatika Geceleri Örneği	Encore Yayınevi tarafından 2014 yılında Mehtap Gün Ayral çevirisiyle yayınlanan Katharine Burdekin'in feminist spekülasyon eseri Swastika Geceleri'nde çevirmenin görünürlüğünü/görünmezliğini tartışmak amaçlanmıştır.	Lawrence Venuti'nin kuramsal bakış açısından hareketle şeffaflık ile akıcılık, yerleştirme ile yabancılaştırma, görünürlük ile görünmezlik ikiliklerine dair kuramsal bir çerçeve çizilerek, bu kavramların çeviri kararları bağlamında olası yansımaları ele alınmış ve bu bağlamda çevirmen kararları değerlendirilmiştir.
Kültürel Unsurların Aktarımı Bağlamında Ahmet Ümit'in İstanbul Hatırası Adlı Romanının Almanca Tercümesiyle Karşılaştırılması	Kültüre özgü kavramların özellikle edebi metin çevirmenleri açısından erek dile aktarımının zor bir süreç olduğuna dikkat çekmek ve bu kavramların aktarımında aldığı çeviri kararlarına ilişkin eleştirel bir bakış açısı sunmak amaçlanmıştır.	Kültürel kavramların erek dile aktarımında çevirmen tarafından ağırlıklı olarak tercih edilen çeviri yöntemlerinden hareketle, çevirmenin tercümesinde Lawrence Venuti'nin "Yerleştirme" ve "Yabancılaştırma" stratejilerinden hangisini baskın olarak benimsediği ortaya konulmuştur.

3. SONUÇ

Bu bölümde, 1990'lı yıllardan itibaren çeviri alanında önemli bir yaklaşım olarak kabul edilen Lawrence Venuti'nin "Çevirmenin Görünmezliği / Yerlileştirme ve Yabancılaştırma" kuramı incelenmiştir. Kuramın oluşum zemini ele alınmış ve temel kavramları detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu kuramı diğer çeviri kuramlarından ayıran özelliklere ve kurama yönelik geliştirilen eleştirilere yer verilmiştir. Bölümün son kısmında ise kuramın uygulandığı güncel araştırma örnekleri sunulmuştur.

Venuti'nin kuramının çevirmenlerin görünmezliğine yönelik eleştirel bir bakış açısından geliştiğini söylemek mümkündür (Venuti, 1995). Bu bağlamda Venuti, çevirmenin varlığının ancak yabancılaştırma stratejisinin benimsenmesiyle mümkün olacağını vurgulamaktadır. Ortaya koyduğu görüşlerle Venuti'nin modern dönemde çevirmenlik mesleği açısından kritik bir noktaya dikkat çektiği görülmektedir (Pym, 2023).

Çevirinin kültürel boyutuna özel bir önem atfeden Venuti'nin yaklaşımı, incelenen çalışmalarda da görüldüğü üzere özellikle kültürel unsurların çevirisinde Newmark, Vinay ve Darbelnet'in sınıflandırmaları ile değerlendirilmekte ve yerlileştirme ve yabancılaştırma stratejileri kapsamında analiz edilmektedir (Munday, 2016).

Venuti'nin kuramının önemi, Türkiye’de de son yıllarda giderek daha fazla kabul görmekte ve araştırmalara konu olmaktadır. Bu bölümün Venuti'nin kuramı çerçevesinde gerçekleştirilecek gelecek çalışmalara teorik bir zemin oluşturması ve katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdal, G. (2021). Çeviride distopya/distopyanın çevirisi: Swastika Geceleri Örneği. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, (8), 186-216.
- Akın, A. (2022). F. Schleiermacher'ın diyalektik yaklaşımının çeviri yaklaşımına etkisi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (33), 1-19.
- Aksoy, Ö., & Temür, N. (2024), Büyülü gerçekçiliğin çevirideki görünümü: Alef Hikâyesi. *International Journal of Language Academy*, 6(24), 240-251.
- Alkan, A. S., & Suçın, M. H. (2021). Orhan Pamuk'un "Yeni Hayat" adlı romanındaki kültürel öğelerin Arapça çevirileri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Nüsha*, 21(52), 129-146. <https://doi.org/10.32330/nusha.843048>
- Araboğlu, A. (2019). Çeviri eleştirisinde çevirmenin serüvenini görme(me) biçimimiz, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8(57), 653-661.
- Arı, S. (2021). Alman çeviri yorumbilim ekolünün tarihsel gelişimi. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 9(1), 354-374.
- Baker, M. (2018). *Translation and conflict: A narrative account (2nd ed.)*. Routledge.
- Baker, M., & Saldanha, G. (2019), *Routledge encyclopedia of translation studies*. Routledge.
- Bassnett, S. (2020), *Translation studies*. Routledge.
- Cronin, M. (2017). Eco-translation. *Translation and ecology in the age of the anthropocene*. Routledge.
- Çağlar, E., & Kalkan, H. K. (2021). Kültürel unsurların aktarımı bağlamında Ahmet Ümit'in İstanbul Hatırası adlı

romanının Almanca tercümesiyle karşılaştırılması. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), 458-480.

Gürçağlar, Ş. T. (2011). *Çevirinin ABC'si*. Say Yayınları.

Hermans, T. (1996). Çeviri anlatıda çevirmenin sesi (A. Bulut, Çev.). *Kuram* (15) 63-68. İstanbul: Kur Yayınları

Korkmaz, İ. (2016). Çeviri stratejilerinin yazın çevirisinde uygulanması: Yaşar Kemal'in Ölmez Otu Eserinin İngilizceye çevirisinden örnekler. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 35-46.

Korkmaz, İ. (2016). Çeviri stratejilerinin yazın çevirisinde uygulanması: Yaşar Kemal'in Ölmez Otu Eserinin İngilizceye Çevirisinden örnekler. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 35-46.

Koskinen, K. (2000). *Beyond ambivalence: Postmodernity and the ethics of translation* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Tampere.

Laaksonen J. ve Koskinen K. (2020). Venuti and the ethics of difference. K. Koskinen ve N. K. Pokorn (Ed.), *The Routledge handbook of translation and ethics* (s. 131-147). London: Routledge.

Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications* (4th ed.). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315691862>

Öztin, K. (2020). Toni Morrison'un Sula (1973) romanındaki folklorik unsurların Türkçeye aktarımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö8), 979-999.

Pym, A. (2023). *Exploring translation theories*. Routledge.

Snell-Hornby, M. (1986). Einleitung. In M. Snell-Hornby (Ed.), *Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung: Zur*

- Integrierung von Theorie und Praxis.* (s. 9-29). Tübingen: Francke Verlag.
- Stolze, R. (2005). *Übersetzungstheorien.* Eine Einführung/Radegundis Stolze. Tübingen: Gunter Narr.
- Suçin, M. H. (2013). *Öteki dilde var olmak: Arapça çeviride eşdeğerlik.* Say Yayınları.
- Taş İlmeç, S. (2020). Translation Decisions and Methods in Paratranslation of Textless Back Translations. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (29), 188-209. <https://doi.org/10.37599/ceviri.803747>
- Taş, S. (2017). Kültürel unsurların çevirisi ve çeviri stratejileri. *Humanitas- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 1-14. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=598296>
- Tymoczko, M. (2007). *Enlarging Translation Empowering Translators.* St Jerome Publishing.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation.* Routledge.
- Venuti, L. (2017). *The translator's invisibility: A history of translation.* Routledge.
- Yücel, F. (2016). *Çevirinin tarihi.* Çeviribilim.

ANDREW CHESTERMAN'IN ÇEVİRİ NORMU KURAMI

Zeynep ARKAN¹

Ayten HENGİL²

1. GİRİŞ

21. yüzyılda çeviribilim alanındaki araştırmalar giderek artmakta ve çalışma alanları çeşitlenmektedir. Bu gelişim sürecinde özellikle yazılı çeviriler araştırmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Çeviribilim araştırmalarının bilimsel kuramlar ve kuramsal ölçütler temelinde yapılandırılması, alanın bilimsel niteliğini güçlendirmektedir (Özcan, 2019). Bu çalışmada, çeviribilim kuramları arasında önemli bir yere sahip olan Andrew Chesterman'ın Çeviri Normları Kuramı ve bu kurama ilişkin görüşleri ele alınacaktır.

Sosyolojik bir perspektiften norm kavramı, "bir toplumun doğru ve yanlış algısına dair paylaştığı genel yargıların ve düşüncelerin, belirli durumlarda geçerli davranış biçimlerine dönüşmesi" olarak tanımlanmaktadır (Rıfat, 2012). Çeviri bağlamında değerlendirildiğinde çevirmen topluluğunun yaklaşımları çeviri normlarının belirlenmesinde temel rol oynamaktadır. Norm kavramını çeviribilim alanına 1970'li yıllarda kazandıran Gideon Toury'ye göre, bu normlar belirli bir kültür, toplum ve döneme özgü sosyokültürel sınırlamalardır (Toury, 1995).

¹ Doç. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, arkanzey@gmail.com ORCID: 0000-0003-0534-186X

² Öğretmen. MEB Alaeddin Keykubat İmam hatip Ortaokulu, aytenvelioglu2@gmail.com ORCID: 0000-0003- 1229-5881.

Toury'nin (1995) kuramının en belirgin özelliği, erek odaklı bir yaklaşım benimsemesi ve çeviri sürecinde çevirmeni yönlendiren normları kapsamasıdır. Kuramcı, çeviri sürecinde bilinçli kararların alınması gerektiğini vurgularken, normları çevirmenler arasında gözlemlenen düzenli davranış biçimleri olarak tanımlamaktadır (Zeytinkaya, 2016). Chesterman (2000), çeviri normlarını incelerken yazar, metin ve okuyucu arasındaki ilişkiyi, çevirinin amacını ve betimleyici kuramların etik boyutunu bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Araştırmacı, çeviri alanında dört temel değerin (açıklık, doğruluk, güven ve anlama) etkin olduğunu vurgulamaktadır (Parlak, 2008). Bu çerçevede, norm kavramı çeviri metinlerin incelenmesinde uygulanabilir, kapsamlı ve açıklayıcı bir yöntemsel dayanak oluşturmaktadır.

1.1. Çeviri Normu Kuramına Genel Bir Bakış

Çeviri metin türleri, 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren teknolojik gelişmelerle birlikte çeşitlenerek erek kültürde önemli bir yer edinmiştir. Çeviribilim alanındaki kuramsal çalışmalarda, çevirmen, çeviri metin ve çeviri sürecini hedef odaklı bir bağlamda inceleyen önemli araştırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında Gideon Toury'nin Betimleyici Çeviri Kuramı önemli bir yer tutmaktadır (Dindar, 2021).

Betimleyici Çeviri Kuramı, 1990'lı yıllarda Tel Aviv Okulu'nun önde gelen temsilcilerinden Gideon Toury tarafından geliştirilmiştir. Toury (1995), "Descriptive Translation Studies and Beyond" (Betimleyici Çeviri Çalışmaları ve Ötesi) adlı araştırmasında, kuramın genel çerçevesini James Holmes'un "Betimleyici Çeviri Çalışmaları 2" sınıflandırmasına dayanarak açık bir şekilde ortaya koymuştur. Toury'nin kuramı, çevirilerin temelde erek kültürün ürünleri olduğu ve çeviri sürecinin erek metne ait kültürdeki işlev doğrultusunda şekillendiği düşüncesine dayanmaktadır (Yazıcı, 2005). Bu yaklaşım, Itamar Even-

Zohar'ın çoğul dizge kuramının geliştirilmesiyle başlamıştır. Even-Zohar'ın Kuramı, çeviri yazınına kültürel bağlamda inceleyerek erek dizgedeki önemini vurgulamaktadır (Tanrıkulu, 2018).

Toury (1995), normları bir skalanın ortasına yerleştirmiş ve yerleştirdiği bu skalanın bir ucuna kesin kuralları, diğer ucuna ise çevirmenlerin bireysel tercihlerini konumlandırmıştır. Bu bağlamda üç tür normdan söz edilmektedir: öncül normlar, süreç öncesi normlar ve süreç normları. Öncül normlar, kaynak kültür ile erek kültür arasındaki tercihi belirlerken; süreç öncesi normlar, çeviri politikasını ve ara dil kullanımını kapsamaktadır. Süreç normlarına gelince ise bunlar matris normları ve metinsel-dilsel normlar olarak ikiye ayrılmaktadır (Gürçağlar, 2011).

1.2. Chesterman'ın Çeviri Eylem Kuramı ve Normları

Norm kavramı, çeviri metinlerin incelenmesinde uygulanabilir, kapsamlı ve açıklayıcı yöntemin dayanağını oluşturması sebebiyle çeviribilimde halen önemli bir yere sahiptir. Toury'nin çalışmalarından sonra norm kavramıyla ilgili önemli görüşler ortaya koyan araştırmacılardan biri Andrew Chesterman olmuştur. Chesterman (1997), çeviri normlarını ürün (beklenti) normları ve süreç normları olmak üzere iki temel kategoride incelemiştir. Ürün ya da beklenti normları, erek dil okuyucusunun beklentisine göre şekillenmektedir. Çeviriler, toplumda hâlihazırda var olan kabul edilmiş metin türleriyle ilgili normlara göre üretildikleri için, beklenti normları çevirilerin değerlendirilmesinde belirleyici rol oynamaktadır.

Chesterman (1997), geliştirdiği norm sınıflandırmasında, Toury'nin yaklaşımından farklı olarak süreç normunun mesleki normlarla ilişkili olduğunu öne sürmüş ve bu normları üç grupta incelemiştir:

- *Sorumluluk normu:* Çevirmenin orijinal metin yazarı, çeviri eylemi aracı, çevirinin kendisi, hedef okuyucu ve

diğer paydaşların beklentilerini karşılayacak şekilde hareket etmesiyle ilgilidir.

- *İletişim normu*: Çevirmenin çeviri sürecinde ilgili tüm taraflar arasındaki iletişimi en etkili biçimde kurmasını kapsar.
- *İlişki normu*: Kaynak metin ile erek metin arasında uygun bağlantıyı kurmak ve sürdürmek için gerekli yaklaşımları içerir.

Çeviri etiği konusunda Chesterman (1997), ödev mantığı çerçevesinde büyük ve küçük ölçekli etik konuların varlığına dikkat çekmektedir. Büyük ölçekli konular çevirmenle ilgili olup çevirmenin toplumdaki rolü, çalışma koşulları, maddi kazancı, çevirinin genel amacı ve çeviri ile devlet politikası arasındaki ilişki gibi toplumsal meseleleri kapsamaktadır. Küçük ölçekli konular ise doğrudan çeviri metin ve çevirmenin eylemi ile ilgilidir (Parlak, 2008).

1.3. Çeviri Normlarına Yönelik Eleştirel Yaklaşımlar ve Uygulamalar

1.3.1. Kuramın Eleştirisi ve Karşılaştırmalı Analizi

Norm kavramına yönelik çeşitli eleştirilere rağmen bu kavram, çeviri metinlerinin incelenmesinde en uygulanabilir, kapsamlı ve açıklayıcı yöntemsel dayanak olma özelliğini korumaktadır. Özellikle Chesterman'ın norm sınıflandırması, Toury'nin yaklaşımından farklı olarak çevirmenlerin ve okuyucuların mesleki beklentilerini de kapsamaktadır. Chesterman, Toury'nin metodolojik araçlar olarak sınırlandırdığı normları, metin analizinin ötesinde okuyucu ve çevirmen kitlelerinin davranışlarını incelemek için kullanılabilecek araçlara dönüştürmüştür (Gürçağlar, 2011).

Chesterman (2000), "Memos of Translation" adlı eserinde Ullmann-Margalit'in (1977) çalışmasına atıfta bulunarak

normları, "belirli etkileşim durumlarında ortaya çıkan sorunlara çözüm olarak işlev gören unsurlar" şeklinde tanımlamıştır. Bu bakış açısına göre normlar, belirli durumlarda iletişim sürecini düzenleyen yapılar olarak işlev görmektedir. Chesterman, Toury'nin norm teorisinin çeviri çalışmalarına uygulanmasındaki öncü rolünü vurgularken normların çeviri sürecinin her aşamasında etkili olduğunu belirtmektedir (Aydın Koçoğlu, 2015).

Çeviribilim alanında Toury'nin oluşturduğu temel normların (Süreç Öncesi Norm, Süreç Normu ve Öncül Norm) yanı sıra Chesterman şu iki yeni norm kategorisini önermiştir: Beklenti Normları ve Profesyonel Normlar. Bu ekleme, çeviri sürecinin ve ediminin tüm yönlerini kapsayıcı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır (Özkaya, 2015). Karşılaştırmalı bakıldığında Toury'nin normlarının metinsel temelli, Chesterman'ın normlarının ise sosyal temelli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Chesterman'ın norm kavramına daha geniş bir bakış açısı getirdiği söylenebilir (Gürçağlar, 2011).

1.3.2. Çeviri Normu Kuramının Uygulama Örnekleri

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren çeviri alanında çağdaş yaklaşımlar geliştirilmiş ve önceki dönemlerden farklı görüşler ortaya konmuştur. Bu yaklaşımlardan biri olan Toury'nin çeviri normu kuramı, "In Search of a Theory of Translation" (1980) adlı eserinde detaylı olarak ele alınmıştır. Toury, çeviri ürünlerine öncelik vererek çevirinin erek kültür için yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Türkiye'de edebiyat alanında Betimleyici Çeviri Kuramı çerçevesinde yapılan çalışmalara örnek olarak şu araştırmalar verilebilir:

- Yaman (2017), "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü' Başlıklı Eserinin İngilizce Çevirisinin Çeviri Normları Bağlamında İncelenmesi"

başlıklı çalışmasında, eserin İngilizce çevirisini Chesterman'ın beklenti normları ve profesyonel normları bağlamında incelemiştir.

- Zeytinkaya (2016), "Gideon Toury'nin Erek Odaklı Kuramı Işığında Bedrettin Tuncel'in İnsandan Kaçan Başlıklı Çevirisi" adlı makalesinde, çeviri eseri Toury'nin erek odaklı çeviribilim kuramının öngördüğü normlar çerçevesinde analiz etmiştir. İlgili kuramın öne sürdüğü “öncül normlar”, “süreç öncesi normlar” ve “çeviri süreci normları” bağlamında somut örnekler verilerek çevirinin “yeterlilik” tarafına mı yoksa “kabul edilebilirlik” tarafına mı daha yakın olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Çeviri Normları Çalışmalarının Karşılaştırması

Çalışmanın Adı	Çalışmanın Amacı	Kuramın Kullanılma Amacı ve İçeriği
Betimleyici çeviri kuramı ışığında bir öykü incelemesi: 'Mademoiselle Perle' örneği	Betimleyici çeviri kuramı ışığında çeviri normları kapsamında çevirmen kararları doğrultusunda kaynak metinden hareketle erek metinlerde biçimsel, biçimsel ve anlamsal açıdan kayıp olup olmadığını araştırmak	Çalışmada, çeviri güçlüklerinin neler olduğu ve söz konusu bu kayıpları önlemek için çevirmenin hangi çeviri yöntem, yaklaşım ve stratejilere başvurduğu sorularına yanıt aranmıştır.
M.E.B. Türkçe Ders Kitaplarında Kaynak Dili İngilizce Olan Çeviri Metinlerin Çeviri Etiği Bağlamında Andrew Chesterman'ın Çeviri Normları Çerçevesinde İncelenmesi	Çeviri etiğinin çeviribilimin kuramsal alanı içerisinde ele aldığı konular üzerinden resmi ders kitaplarında öğrencilere sunulan çeviri metinleri ele almak ve Chesterman'ın normları bakımından değerlendirmek	Çeviri etiği bakımından söz konusu metinlerin nerede konumlandığını ortaya koymak ve çeviribilim kuramsal alanı içerisinde çeviri etiğinin uygulamasına katkıda bulunmak
Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Saatleri Ayarlama Enstitüsü' Başlıklı Kitabının İngilizce Çevirisinin Çeviri Normları Bağlamında İncelenmesi	Eserin 'The Time Regulation Institute' başlıklı eseri Andrew Chesterman'ın isimli İngilizce çevirisinin beklenti normları ve profesyonel normları bağlamında inceleyerek kuramsal tespitlerde bulunmak	Beklenti normları çeviri eserin yan metinleri üzerinden belirlenmeye çalışırken, profesyonel normlar çevirmenlerin uyguladıkları stratejiler aracılığıyla çeviri metin üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır
Galatât-ı Terceme Defterleri'nde Çeviri Normları	Kemalpaşazade Mehmed Said'in yazdığı Galatât-ı Terceme Defterleri'nde tartıştığı uygulama alanındaki örnekler ile kuramsal değerlendirmelerden yola çıkarak dönemin çeviri faaliyetleri betimlenmeye çalışılmıştır	Said'in eleştiri anlayışına uygun olarak öndiği çeviri normları ile Galatât-ı Terceme Defterleri'nde çeviri yanlışlarının bulunması yoluyla 'betimlenen' dönemin çeviri normları saptanacak ve karşılaştırılmıştır

2. SONUÇ

1990'lı yılların önemli kuramcılarından biri olan Gideon Toury'nin ortaya attığı Betimleyici Çeviri Kuramının temel bileşenlerinden olan Çeviri Normları bu çalışmada detaylı bir şekilde incelenmiştir (Toury, 1995). Tamamen erek odaklı olan bu kuramın temel çıkış noktası, çevirilerin esasen erek kültürün ürünleri olduğu ve ayrıca çeviri sürecinin erek metnin kendi kültüründeki işlevi doğrultusunda şekillendiği düşüncesidir (Toury, 1995; Hermans, 2019).

Betimleyici Çeviri çalışmalarının en belirgin özelliği, erek kültürde çeviri olarak sunulan her metni çeviri metin olarak kabul ederek daha çok erek odaklı bir yaklaşım benimsemesidir (Even-Zohar, 1990). Çevirmeni çeviri sürecinde kısıtlayan birtakım normlardan bahsetmesi, bu yaklaşımın çeviribilime en önemli katkılarından biridir. Normlar, en temel anlamıyla belirli bir kültürel sistem içinde kabul edilen değerlerin içselleştirilmiş halleri olup bireylerin belirli durumlarda nasıl davranmaları ve ne tür seçimler yapmaları gerektiğine dair düşüncelerdir (Toury, 1995). Toury'nin (1995) sınıflandırmasına göre üç çeşit norm bulunmaktadır: (1) öncül normlar, (2) süreç öncesi normlar ve (3) süreç normları. Süreç öncesi normlar, çevirinin ara bir dilden yapılıp yapılmadığıyla ilgilenirken süreç normları metnin nasıl oluştuğu ve metin oluşturulurken seçilecek dilsel ve metinsel malzemelere karar vermektedir. Çevirmenin en başta karar vermesi gereken normlar yani kaynak kültür ile erek kültür arasında seçim yaptığı normlar ise öncül normlardır. Bu bağlamda eğer bir çeviri kaynak kültüre yakın ise "yeterli çeviri"; erek kültüre yakın ise "kabul edilebilir çeviri" olarak değerlendirilmektedir.

Toury'den sonra norm kavramıyla ilgili görüşleri geliştiren önemli isimlerden biri Andrew Chesterman olmuştur. Chesterman (1997), çeviri normlarını ürün ve süreç normları

olmak üzere iki temel kategoriye ayırmıştır. Chesterman'ın norm sınıflandırması, Toury'nin normlarından farklı olarak süreç normunu profesyonel normlarla ilişkilendirmektedir; bu normları sorumluluk, iletişim ve ilişki normları olarak üç gruba ayırmaktadır. Sorumluluk normu, çevirmenin orijinal metnin yazarının, çeviri eyleminin aracısının, çevirinin, hedeflenen okuyucunun ve diğer ilgili kişilerin taahhüt taleplerini karşılayacak şekilde hareket etmesi ile ilgilidir (Chesterman, 2001). İletişim normu, ilgili tüm taraflar arasında mümkün olan en iyi iletişimi sağlamakla ilgilenirken ilişki normu, kaynak metin ile hedef metin arasında uygun bir ilişki kurma ve sürdürme gereklilikleri ile ilgilenmektedir. Bunların yanı sıra Chesterman (1997, 2001), çevirinin amacını ve betimleyici kuramların etik anlayışını ve tarihsel boyutta yazara, metne, okura sadakat kavramını bütünüyle ele alarak çeviri etiği konusunda açıklık, doğruluk, güven ve anlama olmak üzere dört temel değer varlığına işaret etmektedir.

Andrew Chesterman'ın çeviri etiğini nasıl ele aldığı, norm ve değer ilişkisini nasıl kurguladığına ilişkin görüşlerine yer verilen bu çalışmanın, bundan sonra çeviribilim alanında yapılacak olan çalışmalar için önemli bir altyapı oluşturacağı ve söz konusu alana önemli bir katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aydın Koçoğlu, A. (2015). M.E.B. Türkçe ders kitaplarında kaynak dili İngilizce olan çeviri metinlerin çeviri etiği bağlamında Andrew Chesterman'ın çeviri normları çerçevesinde incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.
- Chesterman, A. (1997). *Memes of translation: The spread of ideas in Translation Theory*. John Benjamins Publishing Company.
- Chesterman, A. (2000). *Memes of translation: The spread of ideas in translation theory*. John Benjamins Publishing Company.
- Chesterman, A. (2001). Proposal for a hieronymic oath. *The Translator*, 7(2), 139-154.
- Dindar, S. (2021). Betimleyici çeviri kuramı'nın felsefe metni çevirisine yansımaları: Monadoloji örneği. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 69-97.
- Even-Zohar, I. (1990). Polysystem Theory. *Poetics Today*, 11, 9-26. <https://doi.org/10.2307/1772666>
- Gürçağlar, Ş. T. (2011). *Çevirinin ABC'si*. Say Yayınları.
- Hermans, T. (2019). *Translation in systems: Descriptive and systemic approaches explained*. Routledge.
- Özcan, O. (2019). Yazın çevirisi incelemelerinde yorumlayıcı çeviri kuramı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (16), 587-603. DOI: 10.29000/rumelide.619082
- Özkaya, E. (2015). Konferans çevirmenliğinde normlar ışığında tarafsızlık kavramı (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi.

- Parlak, B. (2008). Norm ve Değer İlişkisi Bağlamında Çeviri Etiği. Çeviri ve Çevirmenliğin Etik Sorunları (Çeviri Etiği Toplantısı 7-8 Aralık 2006 Bildiri Kitabı) içinde, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4739, s.121–132.
- Rifat, M. (2012). Çeviri Seçkisi II Çeviri(bilim) Nedir? Sel Yayıncılık.
- Tanrıkulu, L. (2018). Coğuldizge Kuramı Işığında Sabahattin Ali'nin İçimizdeki Şeytan Adlı Romanının İncelenmesi. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 4(1), 27-38.
- Toury, G. (1980). In search of a theory of translation. The Porter Institute for Poetics and Semiotics.
- Toury, G. (1995). Descriptive translation studies and beyond. John Benjamins.
- Yaman, B. (2017). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Saatleri Ayarlama Enstitüsü” Başlıklı Eserinin İngilizce Çevirisinin Çeviri Normları Bağlamında İncelenmesi. Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, 23, 243–260.
- Yazıcı, M. (2005). Çeviribilimin temel kavram ve kuramları. Multilingual.
- Zeytinkaya, D. (2016). Gideon Toury'nin Erek Odaklı Kuramı Işığında Bedrettin Tuncel'in İnsandan Kaçan Başlıklı Çevirisi. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (4), 35-47.

CHALLENGES AND APPROACHES IN TRANSLATING DIVERSE TEXT TYPES: A THEMATIC ANALYSIS OF STUDENT EXPERIENCES

Betül ÖZCAN DOST¹

1. INTRODUCTION

Translation is a complex process involving transfer of meaning from one language to another while taking linguistic and cultural factors into account. Accordingly, translators undergo a multifaceted process that requires them to consider the communicative context in which the text is used, the scope of the translation, the target audience, and the type of text being translated. Each of these factors is essential in determining the translation approach that shapes the whole translation process, which in turn influences the final translation product.

As one of these significant factors, text types have a role in the translation process as each text type has its specific characteristics including different uses of language, frequency of terminology or cultural elements, stylistic features or intention. Based on this thought, this study aims to explore the challenges Translation and Interpreting Department students face in translation of different text types, as classified by Katharina Reiss and how they determine their translation approaches based on the text type. For this purpose, students were asked 8 open-

¹ Asst. Prof., Ondokuz Mayıs University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Translation and Interpreting (English), betul.ozcan@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3110-8017.

ended questions with 2 questions assigned to each of the four different text types:

- What challenges did you face while translating informative texts?
- How did the characteristics of informative texts influence your approach to translation?
- What challenges did you face while translating expressive texts?
- How did the characteristics of expressive texts influence your approach to translation?
- What challenges did you face while translating operative texts?
- How did the characteristics of operative texts influence your approach to translation?
- What challenges did you face while translating audio-medial texts?
- How did the characteristics of audio-medial texts influence your approach to translation?

This study employs the thematic analysis method by identifying related themes and sub-themes and coding categories to provide a systematic approach which can enable deeper understanding of the study results. By analyzing the opinions and experiences of the Translation and Interpreting Department students, this study might contribute to understanding the role of text types in translation and students' awareness about developing approaches to overcome the challenges they face in accordance with the text type. As a result, this study seeks to provide significant findings that showcase the multifaceted nature of translation, which might also contribute to the educational processes of the prospective translators.

2. LITERATURE REVIEW

Text types have a significant role in Translation Studies as each text type differs in linguistic, cultural and functional characteristics. Before understanding characteristics of diverse text types, it is important to understand text type as a concept. Hatim and Mason (1990, p. 140) defined the term as “a conceptual framework which enables us to classify texts in terms of communicative intentions serving an overall rhetorical purpose”.

Katharina Reiss, along with Hans Vermeer, and Christiane Nord, the leading proponents of functionalist approaches, advocated that translation does not merely include linguistic equivalence between the source and target texts. They emphasized that the communicative function of the text within the target culture was the key determinant of the approach to translation (Mangher, 2023, p. 211). As a part of this functionalist approach to translation, Reiss tried to provide a systematic and functional perspective to text types which also contribute to their translation. Reiss first grouped text types into three, but later expanded them into four as informative, expressive, operative and audio-medial, each of which have different implications for translation.

The concept of text typology in translation can be understood as the categorization of texts based on their genre, style, and purpose (Khan, Basir, & Nawaz, 2022, p. 892). The consideration of text type in translation is crucial as the text type determines the translation process, function, method and purpose of translation (Demirkıvıran & Göktepe, 2021, p. 838). Reiss, as one of the prominent representatives of functionalism (Sun & Sun, 2023, p. 2), categorized text types into 3 based on their functions. She borrowed the 3 functions of language put forth by the German linguist Karl Bühler as informative,

expressive and appellative function. “She linked these three functions to their corresponding language dimensions and the text types or communicative situations in which they are used” and put forth informative texts, expressive texts, operative texts, later with the additional category of audio-medial texts (Chen & Zhang, 2020, p. 34). Text types have been categorized based on various criteria by different scholars as they are the subject of several disciplines including literature, linguistics and translation studies (Puchała, 2011, p. 362). Nevertheless, the text typology by Reiss is considered one of the most influential and widely accepted frameworks in the Translation Studies field. On the other hand, it would not be appropriate to limit Reiss’ contribution to typology and definition of text types. She also proposed a framework for translators in terms of these text type’s functions, linguistic features and translation (Uğurlu & Dolmacı, p. 87). The characteristics of each text type and suggested translation approaches by Reiss are summarized below (Reiss, 1977/1989, pp. 108–109; Reiss, 1976, p. 20, as cited in Munday, 2016, pp. 115–117).

2.1. Informative Texts

• Characteristics

The primary purpose of informative texts is to communicate information, knowledge, and opinions. The language function is informative while the language dimension is “logical” or “referential”. Therefore, “the content” or “the topic” is the primary focus of communication. Examples of this text type include encyclopedias, manuals, and academic articles.

• Translation Approach

The main purpose of the translator should be to transfer the full referential or conceptual content while translating informative texts. For this purpose, the translation should be in “plain prose”, which requires avoiding redundancy and

benefiting from explicitation when necessary. For instance, in case of translation of an encyclopedia entry on *Tyrannosaurus Rex*, the translator should prioritize the factual content and terminology, without emphasis on the stylistic features.

2.2. Expressive Texts

• Characteristics

Expressive texts focus on creative composition. The language function is “expressive” while the language dimension is “aesthetic”. The focus is on the author or “sender”. Examples of this text type include literature, poetry, and autobiographies.

• Translation Approach

The translator of expressive texts should maintain the artistic and aesthetic features of the source text while retaining the accuracy of information. In translation of these texts, the “identifying” method should be benefited and the translator should adopt the perspective of the source text author. For instance, while translating James Joyce’s work, the translator should follow his perspective and give priority to his style.

2.3. Operative Texts

• Characteristics

The main function of operative texts is to induce a behavioral response in the reader or “receiver” by appealing to or influencing them. The expected response might be to buy a product or to argue with the argument in the text. The language function is “appellative” while the language dimension is “dialogic”. Examples of this text type include advertisements, political speeches, and legal arguments.

• Translation Approach

The translator of an operative text should ensure that the effect on the target text audience is equivalent to the effect on

the source audience. Therefore, the translator should use the “adaptive” method. For instance, while translating an advertisement, new words and images can be used to appeal to the target audience.

2.4. Audio-Medial Texts

• Characteristics

This supplementary category added later by Reiss includes texts that combine verbal, visual, and auditory elements to convey meaning and enhance communication. This way, audio-medial texts supplement the other three functions. This category can also be named as “multimodal texts” as it is based on a multimodal approach. Examples of this text type include films, TV commercials, and multimedia advertisements.

• Translation Approach

Because of having a multimodal nature, audio-medial texts require a “supplementary” translation approach. In this approach, the translator should supplement the written words with the use of visual images and music. For instance, while translating a film script or commercial, the translator should ensure that timing, tone, and cultural relevance align with the visual and auditory elements of the text.

In addition to these 4 distinct text types, there are also hybrid texts, which carry the characteristics of more than one text type and might be confusing at times. To avoid this confusion, Reiss states that ‘the transmission of the predominant function of the ST is the determining factor by which the TT is judged’ (Reiss, 1976, p. 20). There might be several examples of these texts. For instance, a biography might belong to informative and expressive text type categories because it might give information and benefit from expressive functions of language. Besides, a religious speech might be an informative

text for providing information and an operative text for trying to persuade the audience to take an action. This indicates that such texts benefit from various language functions at the same time (Chen & Zhang, 2020, p. 34). For Reiss, the most important thing is to determine the text type in its pure or hybrid form as this will lead the translator to decide upon the translation approach to be adopted in each translation (Uğurlu & Dolmacı, p. 87), “which paves a clearer path for translators to conduct translation activities” (Chen & Zhang, 2020, p. 35).

In addition to text typology, Reiss put forth a series of intralinguistic and extralinguistic instruction criteria to be benefited while assessing the adequacy of a target text:

(1) linguistic components:

- semantic equivalence
- lexical equivalence
- grammatical and stylistic features

(2) non-linguistic determinants:

- situation
 - subject field or domain
 - time
 - place (characteristics of country and culture)
 - receiver
 - sender
 - ‘affective implications’ (humor, irony, emotion, etc.)
- (Reiss, 1971/2000, p. 48–88 as cited in Munday, 2016, p. 117–118).

This series of instruction criteria reveals that Reiss sees translation as an extensive process including several components and determinants. The text typology by Reiss is not the only typology, but together with Reiss’ suggestions for the translation process to make the translation product reach its function in the

target language and culture, it provides an overall framework for the process, which makes it applicable in research in the field of Translation Studies.

All in all, text typology can be regarded as helpful while determining the translation approach in the face of challenges in translation. It can help translators to keep the distinctive characteristics of text types in mind and develop translation approaches tailored to each text type. Recognizing the distinctive characteristics of different text types enables translators to be more equipped while making decisions in the translation process, resulting in a less challenging, yet more conscious task.

When considered in a broad framework, text types go beyond a mere theoretical concept to a dynamic tool that has a direct impact on the practical aspects of the translation process. Developing text type specific translation approach has an essential role in providing a translation that preserves the intended message of the source text and conveys it appropriately in the target language and target culture. Adopting a translation approach tailored to each text type produces a text that can prove functional in the target culture while retaining the meaning and impact of the source text and the author's style when necessary. In terms of translation education, teaching text types and providing practice in translation of diverse text types can contribute to analytical thinking skills of students and enable them to come up with appropriate translation approaches. Therefore, studies on the topic reveal implications for translation education with the aim of developing awareness and strategic thinking in students to generate the most appropriate translation approaches.

3. METHODOLOGY

3.1. Research Design

This study employs a qualitative research approach. Qualitative research can be defined in various ways. Within the scope of this study, it is considered as “research in which a qualitative process is followed with the use of qualitative data collection techniques such as observation, interviews, and document analysis to present the perceptions and events realistically and holistically in their natural environment” (Yıldırım & Şimşek, 2008, p. 39).

Among qualitative research methods, thematic analysis was selected as the primary method, as it focuses on students' subjective experiences, challenges, and approaches in translating different text types. Thematic analysis is particularly suitable for systematical and in-depth analysis of responses to open-ended questions. In this study, it is seen as a method for systematically describing and interpreting the meaning obtained from qualitative data by creating themes and codes, followed by an analysis and presentation of these themes (Wæraas, 2022, p. 154-155). The thematic analysis in this study was conducted using an inductive approach as the themes naturally emerging from the data were identified rather than relying on pre-defined themes.

3.2. Participants

The study included 20 participants who were voluntarily and randomly selected from the first-year students enrolled in the Introduction to Translation course at the Department of Translation and Interpreting in English at a state university in Turkey.

As part of the course syllabus, the topic of text types was introduced to students in the 5th week and they were engaged in

translation practice of various text types between the 10th and 15th weeks, translating from English to Turkish and vice versa.

3.3. Data Collection

For data collection, an interview consisting of 8 open-ended questions was designed to explore the challenges students face in translating different text types and how these challenges influence their translation approach. The interview was conducted via an online form, and necessary information about the interview process was provided online. Data was collected over a seven-day period.

After data collection, the responses were analyzed using thematic analysis, where the data was coded into main themes, subthemes, and codes. To ensure consistency and accuracy, all the categories were reviewed at different stages of the analysis. Additionally, two independent researchers from the Translation and Interpreting Department analyzed them to enhance the credibility of the research. After inter-coder reliability checks were conducted, the data was interpreted in detail to provide a comprehensive framework. The participants' representative responses were reviewed and revised to ensure clarity and coherence, with the aim of effectively conveying their perspectives while maintaining the integrity of the study.

4. THEMATIC ANALYSIS OF THE DATA

In this section of the study, the responses to the 8 research questions have been analyzed in detail through thematic analysis. Students' experiences are categorized into four main themes: informative texts, expressive texts, operative texts, and audio-medial texts. Each theme is further categorized into two sub-themes. After explaining the codes related to the sub-themes, examples from the participants' responses are

provided to present a clear picture of the study. Through the systematic categorization and interpretation of the data, the thematic analysis in this part of the study seeks to uncover the common challenges face by Translation and Interpreting Department students in translation of diverse text types and what kind of translation approaches they develop based on the characteristics of different texts types to overcome these challenges.

Main theme 1: Informative Texts

Sub-theme 1: Challenges in Translation of Informative Texts

Codes:

1. Terminology and Vocabulary

Translating informative texts often involves translation of complex terminology and specialized vocabulary. These characteristics of informative texts created the need to find accurate equivalents for technical terms, which may not have direct translations in the target language. Multiple meanings of terms also caused additional challenge for the participants.

o "One of the troubles I had while translating informative texts was finding an appropriate equivalent to a word or a term in the text."

o "Some unknown words were challenging."

2. Linguistic Differences

Differences in sentence structure and grammatical rules between source and target languages can be a complicating factor in the translation process. The participants had difficulty in restructuring the sentence in the target language to maintain clarity and coherence. This might be extra challenging when the

languages involved in the translation are distant from each other just like English and Turkish, which is the case in this study.

o "English and Turkish sentence structures being different from each other also challenged me."

o "I spent a lot of time thinking about how to translate certain structures."

3. Culture-Specific Elements

Ensuring appropriate cultural equivalents and contextualizing them effectively in the target language was another challenge faced by the participants. Some words that carry a breeze of culture and have different connotations or multiple meanings made it challenging to choose the most appropriate equivalent without distorting the original meaning in the source text.

o "You also need to make sure cultural references make sense in the new language."

o "Some words have various meanings in the target language and finding the appropriate equivalent for that word also makes the process unbearable sometimes."

Sub-theme 2: The Impact of Informative Text Characteristics on Translation Approach

Codes:

1. Research-Oriented Approach

The complexity of terminology and specialized content in informative texts encouraged the participants to develop strong research skills and the habit of verification. This awareness helped them to understand the role of subject-specific content in the translation of informative texts and increase the accuracy of translation.

o "I realized I have to do a lot of research while translating."

o "I learned not to write down the first translated version of a word and think about other alternatives."

2. Focus on Clarity, Objectivity and Accuracy

Informative texts often involve factual information, which requires clear and objective language to convey the information effectively and naturally in the target language. For this reason, the participants gave priority to accuracy and tried to avoid subjective interpretations of the source text.

o "I tried to choose basic words when translating the sentences in Turkish."

o "I tried to translate the texts word to word and not to add my own opinions and comments."

3. Systematic and Organized Approach

While translating informative texts, the participants intended to develop a professional mindset that involves a systematic and organized approach as they became aware of the significance of consistency and coherence in the translation of this text type.

o "I realized that I need to approach informative texts more seriously because of the advanced structures and terms."

o "I learned to read the entire sentence before translating."

Main theme 2: Expressive Texts

Sub-theme 1: Challenges in Translation of Expressive Texts

Codes:

1. Preservation of Style, Tone, and Emotion

Expressive texts often involve creativity and aim to evoke emotions using the author's unique style and the tone of the text. Therefore, maintaining this creativity, tone and emotional depth in the target text while preserving the style of the author was challenging for the participants.

o "Maintaining the author's style was difficult."

o "No matter how much I love to read and translate expressive texts, it's hard to preserve the tone, emotion, and writer's style."

o "Capturing emotions and nuanced language is hard."

2. Figurative and Idiomatic Challenges

Figurative language and idiomatic expressions in one language and culture might lack direct equivalents in another language and culture. This mostly requires creative solutions rather than literal translations to convey the intended meaning and create the same effect in the target audience, which was challenging for the participants.

o "Figurative meanings of the sentences and idioms were challenging."

o "Descriptions and idioms that I wasn't familiar with were challenging."

3. Culture-Specific Elements

Expressive texts often involve culture-specific elements. Differences between the source and target cultures led to

challenges for the participants while ensuring that the translation makes sense in the target culture.

- o "The challenge was making sure the expressions made sense in the target language and culture".

- o "The cultures are different, and the translator should find the correct equivalent words."

Sub-theme 2: The Impact of Expressive Text Characteristics on Translation Approach

Codes:

1. Artistic Engagement

Expressive texts allow for more creative and artistic freedom for translators. This encouraged the participants to engage delicately with the creative and artistic transfer of the meaning and convey them appropriately in the target language.

- o "I love how artsy it is. I want to convey the feeling I got by reading it via translation."

- o "This type of translation is more literary in character than others, and this gave me an artistic impression."

2. Preservation of Emotional and Poetic Nuances

The participants intended to demonstrate sensitivity to the emotional and poetic nuances of the source text and to recreate the original impact of these nuances in the target language.

- o "I focus on conveying the emotions and subtle nuances in the target language."

- o "I approach the translation in a more poetic or artful way."

3. Adaptive and Creative Translation

The participants became aware of the fact that literal translation would be insufficient in the case of expressive texts. Therefore, they tried to enjoy the freedom and flexibility to deviate from literal translations in this type of texts.

o "I tried not to translate the text word for word, but instead, I added my own ideas."

o "You should feel like you are the writer. You should act like one. And do not try to be understandable because you can lose the messages or the vibe that writer meant to give."

Main Theme 3: Operative Texts

Sub-theme 1: Challenges in Translation of Operative Texts

Codes:

1. Preservation of the Source Text's Impact

Persuading, instructing and influencing the audience constitute the prominent characteristics of operative texts. Therefore, translators tend to make sure that the translated text retains the intended effect of the source text. The participants had challenges in creating the same impact on the target text audience.

o "Making sure it was persuasive enough in the target language was challenging."

o "Achieving the same effect in the target language was the most challenging aspect of this text type for me."

2. The Use of Appropriate Tone and Address

In operative texts, it is crucial to choose correctly how to address the audience in the correct tone as this can affect how the message of the text is perceived by the audience and an

inappropriate choice might decrease the effect of the text on the target audience, leading them not to take action in line with the purpose of the text. Therefore, students had challenges in making the correct choice in this delicate case.

- o "Trying to write in a way that gets the reader's attention was difficult."

- o "The biggest challenge was choosing how to address the reader (e.g., 'sen' or 'siz')."

3. Terminology and Specialized Vocabulary

Some operative texts consist of terminology and specialized vocabulary that require being precise, engaging and persuasive at the same time to maintain clarity and effectiveness of the source text. Students had difficulty in transferring such characteristics of operative texts as they had to be faithful to the source text's terminology but also persuade the target text audience by maintaining the source text's impact.

- o "There are a lot of terms I didn't know the exact meaning of."

- o "To translate the specific terms, devices, and instruments was hard."

4. Culture-Specific Elements

Operative texts might also involve culture-specific elements. Differences between the source and target cultures caused challenges for the participants as they tried to make sure that the translation makes sense in the target culture.

- o "Keeping the enthusiasm of the text and conveying it to the target culture was challenging."

Sub-theme 2: The Impact of Operative Text Characteristics on Translation Approach

Codes:

1. Focus on Clarity and Persuasiveness

Keeping the intention of the source text and its author in mind, the participants tried to focus on conveying the source text's intended message in a clear, concise, and persuasive manner.

o "I focus on using clear and persuasive language to ensure the instructions or messages are effective in the target language."

o "I needed to think from the easiest way to make it clear and understandable."

2. Audience-Oriented Adaptation

Understanding the target audience and adapting the text based on their main characteristics has vital importance in translation of operative texts. Keeping their target audience in mind, the participants tried to adapt language, tone, and cultural references so that the message in the target text is relatable to the target audience and has impact on them.

o "I adapted idioms and puns to fit Turkish culture while preserving the message's persuasiveness."

o "I focus on the audience's preferences when translating."

3. Creative Translation

Although operative texts have some structural constraints, the participants realized that they still had room for acting creatively in translation of operative texts. They tried to

maintain the message of the source text by finding creative solutions rather than translating literally.

- o "I tried to be more creative while translating."

4. Focus on Fidelity and Accuracy

The participants prioritized staying true to the source text while maintaining the functional effectiveness. In some cases, the participants preferred to preserve the exact wording, tone, or structure of the source text rather than adapting it for the audience in the target text.

- o "I tried to stay true to the original text as I did in the informative texts."

Main Theme 4: Audio-Medial Texts

Sub-theme 1: Challenges in Translation of Audio-Medial Texts

Codes:

1. Listening Comprehension and Accuracy

Translation of audio-medial texts might bring additional challenges that do not exist in the texts that rely solely on written content. They require effective listening to be able to capture the spoken content of text accurately. Any problem that might occur due to mishearing or misunderstanding can lead to significant errors in translation. Based on these characteristics of the audio-medial texts, the participants had challenges in understanding the spoken content due to reasons such as ambient interference, fast speech, or unclear pronunciation.

- o "It was challenging to understand the audio properly."
- o "I wasn't sure if I heard the words properly."

2. Synchronization and Formatting Issues

Translation of audio-medial texts might pose challenges due to the need for synchronization and appropriate formatting. The participants had difficulty in enabling synchronization and appropriate formatting in a way they can preserve the meaning and impact of the source text.

- o "Translating audio-medial texts is hard due to timing and synchronization issues."

- o "I wasn't sure how to properly format my audio script translation, which confused me at first."

3. Multitasking Challenges

Translation is a multidimensional process in nature. The translation of audio-medial texts often requires an even greater degree of multitasking, which involves listening, transcription, and translation based on the audio and visual content. The participants had challenges in keeping up with this requirement of multitasking.

- o "I can't really multitask, so hearing and writing at the same time doesn't work for me."

- o "It was challenging to translate a text while taking visual and audial cues into consideration."

Sub-theme 2: The Impact of Audio-Medial Text Characteristics on Translation Approach

Codes:

1. Audience-Oriented Adaptation

The participants intended to adapt their choices so that the translation aligns with the preferences, expectations, and cultural background of the target audience.

- o "I focused on the audience's preferences."

2. Enhanced Listening and Detail Orientation

The participants tried to improve their listening skills and attention to detail, which are vital to ensure accurate transfer of the source text's content and impact. They paid attention to details such as intonation, emphasis, and speech nuances that give clues about the intended message of the source text.

o "I had to clear my mind and focus solely on what I was hearing."

o "I started to listen to the conversations more carefully."

3. Focus on Timing, Synchronization and Fluency

The participants stated that they became aware of the importance of accurate timing, synchronization and fluency in the translation of audio-medial texts. They showed an effort to match the original audio-medial content's flow.

o "I had to focus on timing and synchronization to make sure the translation aligns perfectly."

o "I adapted the speech to sound fluent and realistic in Turkish."

4. Preservation of Emotional and Expressive Nuances

The participants attempted to maintain the emotional depth and expressive qualities of the source text, including the delivery style, and the cultural/emotional resonance of the dialogues to make sure that the target text reflects the same effect in the target audience as the source text's effect on the source text audience.

o "I tried to catch the same vibe and feelings."

o "I intended to choose the most appropriate expression to use."

5. Strategic Decision-Making

Due to the limitations such as time and space in audio-medial translation, participants had to make strategic decisions in the translation process. They used strategic thinking in the translation process to transfer the meaning accurately in an appropriate manner.

o "First, I tried to write down the dialogues in the video and then started to translate the text."

o "It was a good experience. I saw my mistakes and defects and I started to listen to conversations more carefully."

This comprehensive analysis of the 8 research questions offered insight into the specific challenges and approaches Translation and Interpreting Department students encountered when translating different text types. By identifying patterns in the responses, it becomes apparent that translation is a phenomenon integrating a variety of linguistic and cultural factors and each text type requires tailored approaches to ensure both an accurate and effective translation.

In addition to the variations, the detailed analysis also revealed information on the overlapping challenges and approaches across different text types. The study is based on the variation in challenges and translation approaches. However, having general knowledge in overlaps can contribute to provide a clearer picture. The overlaps across text types can be seen in the following tables:

Table 1. Overlaps in Challenges Across Text Types

Overlaps in Challenges	Informative Texts	Expressive Texts	Operative Texts	Audio-Medial Texts
Culture-Specific Elements	✓	✓	✓	
Preservation of Tone		✓	✓	
Terminology and Vocabulary	✓		✓	

The results revealed 3 overlapping challenges. Challenges related to Preservation of Tone and Terminology and Vocabulary were encountered in 2 different text types. Translation of Culture-Specific Elements, on the other hand, was the most common as it was the case in 3 different text types.

Table 2. Overlapping Translation Approaches

Overlaps in Translation Approach	Informative Texts	Expressive Texts	Operative Texts	Audio-Medial Texts
Audience-Oriented Adaptation			✓	✓
Creative Translation		✓	✓	
Focus on Accuracy	✓		✓	
Focus on Clarity	✓		✓	
Preservation of Emotional Nuances		✓		✓

As a result of the data analysis, it was seen that there were also overlaps in translation approaches across text types. These 5 overlapping approaches include Audience-Oriented Adaptation, Creative Translation, Focus on Accuracy, Focus on Clarity and Preservation of Emotional Nuances, each of which was applied in the translation of 2 text types.

5. CONCLUSION

This study has presented the challenges that Translation and Interpreting Department students faced in the translation of different text types and the translation approaches they developed to overcome these challenges. The results indicate that translation is not a process solely based on transfer from one language into another, but a multifaceted process that requires consideration of a series of factors including the text type. The

results show that students faced mainly different challenges in translation of different text types and determined their translation approaches accordingly. This emphasizes the impact of text type on the translation process. The results also revealed different implications for translation of each distinct text type.

In the translation of informative texts, students stated that one of the biggest challenges they faced was the translation of terminology and specialized vocabulary. In addition, linguistic differences and translation of culture-specific elements were challenging as they had difficulty in expressing themselves correctly. This can be especially expected in languages and cultures that are distant from each other, just like English and Turkish, which was the common language pair of the students in the study. These challenges revealed that in translation of informative texts, knowledge of the related terminology is required, along with knowledge about the linguistic and cultural uses of a language. In order to overcome these challenges, students developed a research-oriented approach, tried to give priority to clarity, objectivity and accuracy. They also followed a systematic and organized approach to transfer the meaning.

In the translation of expressive texts, the students had difficulty in maintaining the style, tone and emotional impact of the source text and its author. They were aware that they needed to preserve these characteristics of expressive texts while preserving the meaning. They also had challenges in translating figurative and idiomatic uses of language and culture-specific elements. With awareness about these challenges, the students tried to benefit from artistic engagement, preservation of emotional and poetic nuances and ensuring adaptive and creative translation, which are in line with the characteristics of this text type. This implicates that instead of translating word-for-word, they tried to transfer the meaning and style in a way that was appropriate for the target language.

In the translation of operational texts, the students faced challenges in preserving the source text's impact, which is mainly based on persuasiveness. To keep this persuasive impact, they had challenges in using the appropriate tone and address. They also had linguistic and cultural challenges arising from the use of terminology and specialized vocabulary and culture-specific elements. In the translation process, they focused on clarity and persuasiveness and also fidelity and accuracy. They adopted an audience-oriented adaptation and creative translation as well. Developing these approaches reveals that they were aware of the use of language in a way to attract the target audience in operational texts.

In the translation of audio-medial texts, the main challenges occurred as such texts include both audio and visual elements. Therefore, the students had challenges in terms of listening comprehension and accuracy, synchronization and formatting issues. Balancing all these features required multi-tasking, which was also challenging. In order to overcome these challenges, they tried to develop audience-oriented adaptation, enhanced listening and detail orientation, focus on timing, synchronization, and fluency. While keeping these multidimensional characteristics of audio-medial texts in mind, the students intended to preserve the emotional and expressive nuances. In the process, they benefited from strategic decision making.

The overlaps across text types also provided insights in line with the objectives of this study. The overlaps showed that in addition to the diversity in challenges and translation approaches, there are also certain overlaps. The diversities revealed that each unique text type brings its own challenges and therefore might require different translation approaches. The overlaps, on the other hand, indicated that there are also recurring challenges and translation approaches to overcome

them. The coexistence of diversity and overlaps also provides implications for translation education as this might also help educators teach transferable competences rather than solely instructing on isolated challenges and approaches across different text types.

The results of the study also revealed that translation requires a combination of linguistic, cultural and technical skills. The students were aware of the challenges they faced in translation of each text type and adopted translation approaches taking the text type into account.

The results of this study are limited to a specific group of students. Future studies could be conducted by comparing the challenges and translation approaches of students and professional translators to shed light on how the challenges and translation approaches vary based on the level of experience. Furthermore, the use of machine translation tools and AI in translation is one of the current issues in translation studies. In line with this, studies could be conducted to examine their performance in different text types and explore how students engage in the post-editing process to evaluate their awareness about the technology-driven translation processes. All this information could contribute to improve translation education as well.

REFERENCES

- Chen, H., & Zhang, X. (2020). Application of Reiss's text typology in translation: a case analysis of Franklin D. Roosevelt's fourth inaugural. *East African Scholars Journal of Education, Humanities and Literature*, 3(2), 34–37.
<https://doi.org/10.36349/EASJEHL.2020.v03i02.005>
- Demirkıvıran, S., & Göktepe, F. (2021). Yabancılık dereceleri ışığında Katharina Reiss'in metin tiplerine yeni bir bakış, *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 9(2), 829– 850. <https://doi.org/10.37583/diyalog.1030850>
- Hatim, B. & Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. Longman.
- Khan, M. J. A., Basir, H., & Nawaz, F. (2022). *Application of Katharina Reiss' text typology in translation - an analysis of Mark Twain's The Damned Human Race*, *Pakistan Journal of Social Research*, 4(1), 891–896.
- Mangher, A. M. (2023). Translating with purpose: the functionality paradigm. *Journal of Danubian Studies and Research*, 13(2), 211–218.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: theories and applications*. Routledge.
- Puchala, K. (2011). Text typology and its significance in translation. *Studia Anglica Resoviensia*, 8, 357–365.
- Reiss, K. (1976). *Text types, translation types and translation assessment* (A. Chesterman, Trans.). In A. Chesterman (Ed.), *Readings in translation theory* (pp. 105–115). Finn Lectura.

- Sun, Y., & Sun, C. (2023). *The evaluation and main features of Christiane Nord's text analysis in translation. Lecture Notes on Language and Literature*, 6(6), 1–5.
- Uğurlu, Y. G., & Dolmacı, M. (2020). Metin türleri. In E. Uluşahin & E. Eriş (Eds.), *Çeviri bilimi üzerine kuramsal çalışmalar 1* (pp. 83–104). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Wæraas, A. (2022). Thematic analysis: Making values emerge from texts. In G. Espedal, B. J. Løvaas, S. Sirris, & A. Wæraas (Eds.), *Researching values: methodological approaches for understanding values work in organisations and leadership* (pp. 153–170). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-90769-3_9
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

ÇEVİRİBİLİM KONULARI

yaz
yayınları

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com